

Analytical Examination of the Capacities of Islamic and Christian Texts in Recognizing and Curbing Greed



Mohammadreza Asadi 

Assistant Professor, Department of Religions, Imam Khomeini Education and
Research Institute, Qom, Iran.
reza.shaer@gmail.com

Article Info	EXTENDED ABSTRACT
Article Type: Research Article history: Received: 2025/10/19 Revised: 2025/12/12 Accepted: 2026/07/23 Online Publication: 2026/09/23 Keywords: Islamic Ethics, Christian Ethics, Greed in Islam, Greed in Christianity, Self-sufficiency in Islam, Self-sufficiency in Christianity.	In the teachings of divine religions, there are abundant recommendations regarding the control of desires and behaviors, part of which aim to curb excess and greed in acquiring material wealth and pleasures. Greed—defined as inappropriate covetousness and expectation regarding the possessions of others—is one of the most significant moral vices that can be the source of numerous harms and problems for an individual and their surrounding community. Therefore, it is necessary to find appropriate and effective ways to curb extreme tendencies in the community of believers and to strengthen social justice and healthy coexistence. Examining the teachings of the two living and major religions of Islam and Christianity in this regard, and becoming familiar with their dimensions from the perspective of these two religions, in addition to revealing commonalities, can demonstrate the dimensions and subtleties related
Cite this article	Asadi, M. (2026). Analytical Examination of the Capacities of Islamic and Christian Texts in Recognizing and Curbing Greed. <i>Philosophia et Theologia: Dialogues in Criticism and Reflection</i>, 31(3), pp. 1-28. https://doi.org/10.22081/jpt.2025.73076.2291



© **The Author(s)** ; **Publisher:** Islamic Sciences and Culture Academy
<https://doi.org/10.22081/jpt.2025.73076.2291>

to this issue so that the possibility of greater utilization of the truth can be provided.

New Work The present article is a comparative study of this subject in Islam and Christianity in order to uncover the capacities of the sacred texts of these two religions in recognizing and curbing greed. In this research, which is of a library-based type with a descriptive-analytical method, the following question has been examined: By recognizing and analyzing the teachings of the sacred texts of Islam and Christianity regarding greed, what message and capacity are obtained for utilization in the educational and moral system? To find a precise answer to this question, the topic of "greed" was analyzed in the sacred texts of Islam (the Quran and traditions) and the Holy Bible (the Old and New Testaments). In this study, after conceptualization, greed was first examined and analyzed in the sacred texts of Islam and then in the Bible, addressing cases such as the condemnation of greed and the praise of self-sufficiency (istighna), the origin of greed, the effects of greed and the consequence of the greedy, and finally the status of greed in the law of actions and the law of religions. The purpose of this research is to employ the educational and moral capacities of these two traditions to curb this vice in the communities of believers and to provide the groundwork for strengthening social justice and healthy coexistence.

The results, based on a comparative study of Islamic and Christian teachings, show that greed—as one of the malignant vices and disapproved moralities whose reality is coveting the possessions of others (as opposed to self-sufficiency)—has been prohibited in the sacred texts of Islam and Christianity. According to Islamic and Christian teachings, greed in its various levels and manifestations, such as greed for people's wealth, greed for non-mahram women, greed for specific social statuses and rights, and the like, is negative and breeds misery in this world and the hereafter. The negative nature of greed in Islam has been explained from three aspects: the aspect of it being a vice and an anti-value; the aspect of it being a spiritual and psychological disease; and the aspect of its incompatibility with the spirit of Islam, which is submission and trust (tawakkul). This matter has been explained differently in Christianity: the



aspect of it being a vice and an anti-value, and the aspect of it being contrary to the spirit of Christianity, namely love. Both religions have provided a good description of the nature of greed, and in Islam, attention has also been paid to the persuasive aspect of its reprehensibility.

Regarding the origin of greed, Islamic teachings point to cases such as worldly-mindedness (*dunyakhwah-i*), disregard for the dignity and grandeur of the soul, and weakness of knowledge and trust in God as the roots of greed. Christianity likewise introduces greed as the result of an individual's distrust in God and divine turning away and wrath. Therefore, in both religions, the element of lack of knowledge and proper attention to God is introduced as the root of greed, while Islam also highlights the lack of proper attention to the world and the grandeur of human the soul as roots of greed. Both religions have included notable warnings about the adverse effects of greed in their teachings, which fall into two categories: worldly effects and otherworldly effects. Matters such as the humiliation of the soul, self-alienation, degradation among people, self-selling, complacency in encounters, appeasement, compromising the rights of others, and the loss of wisdom are among the worldly effects of greed; and matters such as the increase of sin and error, the erasure of good deeds, selling religion, losing faith, and ultimately wretchedness are among its otherworldly effects.

Christianity also warns against the adverse effects of greed, all of which fall into two categories: effects related to the individual's worldly life, and effects related to their religion, faith, and ultimate destiny. The worldly effects mentioned in Christian sacred texts include the departure of blessing from a person's wealth, the failure of capital to accumulate, and the cessation of believers' socialization with them (as recommended by religion); and the effects related to religion and human destiny include becoming trapped in the snare of various lusts and sinking into corruption and ruin; incurring divine wrath, vengeance, and punishment; becoming subject to God's curse; and deprivation of true life at the end of the world and failing to inherit the Kingdom of God. It is also interesting that both religions have issued this important warning that greed can be the source of all evils.



Regarding the legal aspect of greed, attention must be paid to the law of actions and the law of faith. Islam possesses the law of actions, while Christianity possesses the law of faith (negation of the law of actions). However, since greed in itself is not a physical action (fi'l-i jawarihi) and belongs to inner and spiritual matters, some Islamic jurists consider it a sin, while according to others, such inner acts (af'al-i janwihi) do not possess religious prohibition in and of themselves; of course, their results, if defined as sins within the set of Islamic legal rulings regarding the rights of God (haqq Allah) or the rights of people (haqq al-nas), will be forbidden. In Christianity as well, although the law of actions has been transformed into the law of faith, at least in Catholic interpretation, action is a sign of faith and, alongside it, affects a person's destiny and reaching the Kingdom of God. Therefore, greed is generally forbidden in both religions, and in both religions, its vile nature and adverse effects are elucidated with strong expressions and serious warnings.

Consequently, the sacred texts of both religions possess significant capacities in explaining the foul nature of greed, analyzing and explaining its origin, its adverse effects and final outcome, and ultimately, strong and emphatic moral and religious prohibitions with the explanations provided. By being placed in the educational and moral system of these two religions, these teachings can have a profound impact on believers avoiding this moral vice and dangerous psychological state.



بررسی تحلیلی ظرفیت‌های متون مقدس اسلامی و مسیحی در بازشناساندن و مهار طمع



محمدرضا اسدی

استادیار، گروه ادیان، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی &، قم، ایران.
mr.asadi@iki.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۲۷ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۹/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۰۱ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۵/۰۷/۰۱ کلیدواژه‌ها: طمع در اسلام، طمع در مسیحیت، حرص در اسلام، حرص در مسیحیت، استغنا در اسلام، استغنا در مسیحیت.	طمع ازجمله موضوعات مهم اخلاقی است که به سبب تأثیر فراوان آن بر دیگر فضایل و رذایل اخلاقی، همواره مورد توجه بوده است. پرسش اصلی مقاله پیش‌رو آن است که چه ظرفیت‌هایی در متون مقدس اسلامی و مسیحی برای بازشناساندن ماهیت، منشأ و آثار طمع به منظور بهره‌گیری در نظام تربیتی و اخلاقی و مهار این رذیله اخلاقی وجود دارد. این مقاله به شیوه کتابخانه‌ای و با روش توصیفی - تحلیلی در پی یافتن پاسخ به این پرسش برآمده است. مقاله حاضر ضمن بررسی ماهیت، منشأ و آثار طمع و تشریح جایگاه آن در منظومه تعالیم دینی در متون مقدس، به این نتیجه رسیده است که این متون با تبیین جنبه‌های سوء طمع و نهی‌های اخلاقی و شرعی، ظرفیت بالایی برای شکل‌دهی به نظام تربیتی و اخلاقی دینی دارند. در نهایت، این متون می‌توانند تأثیر بسزایی در دوری مؤمنان از این رذیله اخلاقی و حالت نفسانی خطرناک داشته باشند.
استناد: اسدی، محمدرضا. (۱۴۰۵). بررسی تحلیلی ظرفیت‌های متون مقدس اسلامی و مسیحی در بازشناساندن و مهار طمع. نقد و نظر، ۳۱(۳)، صص ۲۸-۱. https://doi.org/10.22081/jpt.2025.73076.2291	
ناشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی. ۱۴۰۵ © «نویسندگان دارنده حق مؤلف مقاله خود بدون محدودیت هستند»	



نقد و نظر

مقدمه

در تعالیم ادیان الهی، توصیه‌های فراوانی درباره کنترل امیال و رفتارها وجود دارد که بخشی از آن‌ها به منظور مهار زیاده‌روی و زیاده‌خواهی در کسب سرمایه‌ها و لذت‌های مادی است. طمع به معنای چشمداشت و توقع‌مندی نابه‌جا به داشته‌های دیگران، از مهم‌ترین رذایل اخلاقی است که می‌تواند منشأ آسیب‌ها و مشکلات زیادی برای فرد و جامعه باشد. این رذیله اخلاقی می‌تواند در بعد فردی موجب سلب آرامش از فرد، و در بعد اجتماعی موجب بروز ناامنی، دزدی و دست‌درازی به دارایی‌های دیگران شود. در دنیای امروز، چپاول اموال دیگران، سبب نابرابری‌های اقتصادی و تمرکز ثروت در دست گروه‌های محدود شده و بستری برای رقابت ناسالم فراهم آورده است. همچنین رشد مصرف‌گرایی و تبلیغات گسترده، میل انسان به داشتن بیش از نیاز واقعی را تشدید کرده و ضعف در ارزش‌های معنوی و اخلاقی باعث شده است که به تدریج، طمع به عنوان یک رفتار پذیرفته شده در بسیاری از جوامع گسترش یابد؛ از این رو لازم است راه‌های مناسب و مؤثر برای مهار گرایش‌های افراطی در جامعه مؤمنان و تقویت عدالت اجتماعی و همزیستی سالم پیدا کرد. بررسی تعالیم دو دین بزرگ اسلام و مسیحیت در این زمینه، ضمن آشنایی با ابعاد آن و نمایان ساختن اشتراکات، می‌تواند مسیری را برای بهره‌برداری بیشتر از سخن حق فراهم کند.

کتاب تیکل (۱۴۰۳) اثری شاخص در موضوع طمع است که به‌طور ویژه به دیدگاه سنت مسیحی و نگاه فرهنگی غرب در این موضوع می‌پردازد. در آثار اسلامی، طمع در ضمن مباحث کتاب‌های اخلاقی بحث شده است. همچنین می‌توان به مقالاتی از موحدی (۱۳۹۷)، فرزاد و مهدوی (۱۳۹۶)، سپاهیان (۱۳۹۶)، حسنی حمیدآبادی (۱۳۹۹) و شفیعی و رضائی (۱۴۰۳) اشاره کرد. اما هیچ‌یک از این آثار با رویکرد مقایسه‌ای میان اسلام و مسیحیت، به این موضوع نپرداخته‌اند؛ از این رو نوآوری مقاله حاضر، بررسی مقایسه‌ای این موضوع در اسلام و مسیحیت جهت کشف ظرفیت‌های متون مقدس این دو دین، در بازشناساندن و مهار طمع است.

پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر تحقیقات کتابخانه‌ای،

در پی پاسخ به این پرسش است که واکاوی تعالیم متون مقدس اسلام و مسیحیت در باب طمع، چه پیام و ظرفیتی برای بهره‌گیری در نظام تربیتی و اخلاقی به ارمغان می‌آورد. در این راستا، موضوع «طمع» در متون مقدس اسلام (قرآن و روایات) و کتاب مقدس (عهدین) بررسی شده است. بدین منظور، پس از مفهوم‌شناسی، طمع در متون مقدس اسلام و سپس در عهدین مورد تحلیل قرار گرفته و به مواردی همچون مذمت طمع و ستایش استغناء، منشأ طمع، آثار طمع و عاقبت طمع کاران و در نهایت، جایگاه طمع در شریعت اعمال و شریعت ادیان پرداخته شده است. در پایان نیز با مقایسه میان تعالیم اسلام و مسیحیت، نتیجه مقاله ارائه گردیده است.

۱. مفهوم‌شناسی «طمع»

طمع در لغت به معنای تمایل نفس به چیزی از روی آرزوی شدید، آزمندی، انتظار و امید رسیدن به آن بوده (ابن‌منظور، ۱۴۱۴ق؛ دهخدا، ۱۳۴۹؛ قرشی، ۱۳۷۱) و گاه به معنای حرص دانسته شده است (فراهدی، ۱۴۱۰ق؛ ابن‌منظور، ۱۴۱۴ق). در بسیاری از آیات قرآن کریم، طمع به معنای امید به کار رفته است (اعراف، ۵۶؛ رعد، ۱۲؛ معارج، ۳۸؛ طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۸، ص ۱۶۰). امام صادق علیه السلام نیز در حدیث جنود عقل و جهل، طمع را ضد یأس معرفی کرده است (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۲۱). البته طمع اغلب در مواردی استعمال می‌شود که حصول نزدیک است و گاه در معنای «أمل» و «آرزوی دراز» به کار می‌رود (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۷، ص ۱۱۸). در این صورت، فرق ظریفی بین «رجاء» و «طمع» وجود دارد. در «رجاء»، فرد از آن‌جهت به وصول چیزی امیدوار شده است که سبب رسیدن به آن را مشاهده کرده است؛ اما در «طمع»، فرد بدون مشاهده هیچ سبب امیدبخشی برای وقوع آن، بدان امیدوار شده است (عسکری، ۱۴۰۰ق، ص ۲۳۹). اما در اصطلاح علم اخلاق، چنان‌که برخی از علمای اسلام گفته‌اند، طمع «عبارت است از توقع داشتن در اموال مردم» (نراقی، ۱۳۸۶، ص ۳۲۰). طمع یکی از صفات نفسانی، رذایل خبیثه و از جمله اخلاق زشت و ناپسندی است که حقیقت آن چشم‌داشتن به مال و ثروت دیگران است (در مقابل استغناء). در بعضی تعابیر روایی نیز در مقام نهی از طمع، به این جنبه تصریح شده است؛ برای مثال،





در حدیثی از امام صادق علیه السلام آمده است: «فَأَقْطَعِ الطَّمْعَ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ؛ پس طمع در آنچه در دست مردم است را قطع کن» (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۱۲۲).

هرچند در لغت و کاربرد گاه طمع معادل حرص معنا شده است (مدثر، ۱۵؛ طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۲۰، ص ۸۷)، اما حرص دراصل به معنای «علاقه شدید» (قرشی، ۱۳۷۱) و از سنخ رغبت مذموم است (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۲، ص ۱۹۴)؛ حال آنکه طمع به معنای آرزوی شدید داشتن چیزی است که دیگران آن را دارند. حرص به معنای، جمع کردن بیشتر از حد نیاز انسان است صرف نظر از آرزوی به دست آوردن چیزهایی که در اختیار دیگران است (نراقی، ۱۳۸۶، صص ۳۱۴ و ۳۲۰). امام صادق علیه السلام در حدیث جنود عقل و جهل، حرص را ضد قناعت معرفی کرده است (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۲۲). بدین ترتیب، نوعی حرص در طمع وجود دارد؛ اما نمی توان حرص و طمع را به یک معنا دانست. یادآوری شود که حرص گاه به معنای خواستن شدید به کار می رود و معنای مذمومی ندارد (نساء، ۱۲۹؛ توبه، ۱۲۸؛ عسکری، ۱۴۰۰، ج ۷، ص ۱۱۸). «آز» نیز در لغت به معنای زیاده جویی و افزون طلبی آمده و دارای معنایی عام است (دهخدا، ۱۳۴۹).

در کتاب مقدس نیز طمع به معنای خواستن چیزهایی است که مال دیگران باشد، از قبیل خانه همسایه (همنوع)، زن همسایه، غلام و کنیز همسایه، کنیز همسایه، حیوانات همسایه، مزرعه همسایه، نقره یا طلای همسایه، لباس همسایه و هر چیزی که مال همسایه است (خروج، ۲۰: ۱۷؛ تثیه، ۵: ۲۱ و ۷: ۲۵؛ اعمال رسولان، ۲۰: ۳۳). در این پژوهش نیز طمع به معنای چشمداشت و توقع مندی نابه جا به داشته های دیگران بدون توکل به خداست.

۲. طمع در متون مقدس اسلامی

متون دینی اسلام دربردارنده فرازها، نکات و هشدارهای فراوانی درباره ماهیت و آثار طمع است. در برخی آیات قرآن و روایات، با استفاده مستقیم از ماده «طمع» و در برخی، هرچند بدون کاربرست این اصطلاح، به بیان ماهیت مذموم و آثار سوء آن پرداخته شده است. در این بخش از مقاله، طمع در قرآن و روایات به گونه ای که به هر دو دسته توجه شود، مورد بررسی قرار می گیرد. واژه «طمع» در قرآن و روایات اسلامی

دارای بار معنایی چندگانه است. گاه در معنای عام خود به کار رفته و مراد آن، امید به رحمت الهی است (اعراف، ۵۶؛ رعد، ۱۲؛ معارج، ۳۸؛ مدثر، ۱۵؛ شعراء، ۵۱؛ مائده، ۸۴). در این کاربرد، طمع به مؤمنان توصیه می‌شود؛ برای مثال، در آیه ۵۶ اعراف آمده است: «وَادْعُوهُ خَوْفًا وَ طَمَعًا؛ و او را با بیم و امید بخوانید!». طمع در این آیه، به معنای امید به خیرات و برکاتی است که از ناحیه خدا صادر می‌شود (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۸، ص ۱۶۰). گاه نیز طمع در معنای سیری ناپذیری، چشمداشت به داشته‌های دیگران و به‌عنوان رذیله‌ای اخلاقی به کار می‌رود که انسان را به موجودی دنیاپرست و زیاده‌خواه تبدیل می‌کند (احزاب، ۳۲؛ مدثر، ۱۵). در قرآن، مشتقات طمع حدود ۱۲ بار بیان شده است. در روایات، نیز همین تفکیک اخلاقی و دو کاربرد وجود دارد و طمع مثبت از جنود عقل (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۲۱) و طمع منفی از جنود جهل (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۲۳) معرفی می‌شود. در این تفکیک، طمع در مال و مقام دیگران از عوامل سقوط اخلاقی و ضعف ایمان دانسته می‌شود و در مقابل، قناعت و توکل به‌عنوان فضیلت‌های متضاد مطرح می‌گردند. اکنون با توجه به اینکه هدف مقاله پیش‌رو، بررسی طمع مذموم است، به بررسی متون اسلامی در این زمینه می‌پردازیم.

۱-۲. مذمت طمع و ستایش استغنا

طمع در اخلاق اسلامی، باری منفی دارد و ماهیت آن از سه جنبه مورد تأکید قرار می‌گیرد:

۱. جنبه اخلاقی: رذیلت و ضدارزش بودن طمع.
 ۲. جنبه روانی: بیماری بودن طمع از نظر روحی و روانی.
 ۳. جنبه ایمانی: ناسازگاری طمع با روح اسلام که همانا تسلیم و توکل است.
- در جنبه اول، آیات و روایات فراوانی طمع را به چشم‌دوختن به داشته‌های دیگران معرفی می‌کنند و مسلمانان را به شدت از آن نهی می‌نمایند. این نشان‌دهنده قبیح و مذموم بودن این صفت و حالت درونی انسان است. امام هادی علیه السلام در کلامی صریح فرمودند: «طمع، اخلاقی ناپسند است» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۶۹، ص ۱۹۹). در تعالیم اسلامی، به





جنبه اقلناعی نهی از طمع نیز توجه شده و ماهیت و حقیقت طمع به مسلمانان معرفی گردیده است. قرآن از مسلمانان می‌خواهد که فریفته سرمایه‌های دنیوی افراد نشوند و به آن‌ها طمع نکنند؛ زیرا این سرمایه‌ها فقط وسیله‌ای برای آزمایش افراد است و روزی پروردگار برای انسان، بهتر است. در سوره «طه» آمده است: «و هرگز چشمان خود را به نعمت‌های مادی، که به گروه‌هایی از آنان داده‌ایم، میفکن! این‌ها شکوفه‌های زندگی دنیاست تا آنان را در آن بیازماییم و روزی پروردگارت بهتر و پایدارتر است» (طه، ۱۳۱). همچنین خداوند در سوره «توبه» با اشاره به خیرنبودن بعضی اموال برای صاحبان آن‌ها، به مسلمانان تأکید می‌کند که فریفته آن‌ها نشوند و طمع رسیدن به آن‌ها را در دل ایجاد نکنند. خداوند در این باره می‌فرماید: «[فزونی] اموال و اولاد آنها، تو را در شگفتی فرو نبرد؛ خدا می‌خواهد آنان را به وسیله آن، در زندگی دنیا عذاب کند، و در حال کفر بمیرند» (توبه، ۵۵ و ۸۵). آگاهی بخشی درباره بی‌ارزش بودن ثروت دنیوی موجود در دست دیگران، زمینه‌ای برای جلوگیری از چشمداشت افراد به اموال دیگران به‌شيوه اقلناعی است.

در جنبه دوم نیز پیشوایان دین پرده از نکته بسیار مهمی برداشته‌اند و آن بیماری روحی و روانی بودن طمع است. در تعالیم اسلامی، حقیقت طمع، احساس دائمی فقر و نیاز معرفی شده که نوعی بیماری و آسیب روحی است. در روایتی آمده است که شخصی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درخواست کرد که او را نصیحتی کند و نصیحتش اندک باشد تا بتواند آن را به خاطر بسپارد. حضرت وصیتش را این گونه آغاز کرد: «تو را به پنج چیز وصیت می‌کنم: به یأس از آنچه در دستان مردم است که [این یأس عین] بی‌نیازی است و از طمع در [مال] مردم پرهیز که تهیدستی حاضر است...» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۰، ص ۱۶۸). حضرت یأس از داشته‌های دیگران را عین «بی‌نیازی»، و طمع را که احساس بالفعل و همیشگی نیازمندی است، عین «فقر» معرفی فرموده‌اند. معنای چشم‌دوختن به داشته‌های دیگران این است که انسان باوجود تمکن مالی کافی برای اداره زندگی، همواره احساس نیاز می‌کند و این حالت رنج‌آور و طاقت‌فرسایی در روان انسان است که آثار مهلکی در پی خواهد داشت.

جنبه سوم نیز روایات طمع را با تسلیم و اطاعت از خدا و توکل بر او که روح ایمان و اسلام است، ناسازگار معرفی می کنند؛ برای نمونه، حدیثی از امیرالمؤمنین علی علیه السلام است که می فرماید: «از فرد طمعکار ایمان جدا می شود در حالی که او نمی فهمد؛ زیرا ایمان میان عبد و طمع در خلق مانع می شود و می گوید ای صاحب من! خزائن خدای تعالی پر از کرامات است و او اجر کسی را که عمل نیک انجام می دهد ضایع نمی کند و آنچه در دستان مردم است آمیخته به مشکلات و عیوب است و او را به توکل و قناعت و کوتاه کردن آرزو و لزوم اطاعت [از خدا] و یأس از خلق باز می گرداند» (جعفر بن محمد، ۱۴۰۰، ص ۱۰۶).

استغناء ماهیتی عکس طمع دارد و به جای آن توصیه می شود. در تعالیم اسلام، به مؤمنان توصیه شده است که وقتی داشته های دیگران برایتان جلوه کرد، به جای طمع ورزی به آن ها و زیاده خواهی و درصدد به چنگ آوردن آن ها برآمدن، حالت استغناء و بی نیازی را در خود تقویت کنید تا با ایجاد احساس عدم نیاز در خود، مانند فرد مقابل شوید. از امیرالمؤمنین علی علیه السلام نقل شده است: «از هر کس می خواهی، بی نیاز باش، تا همانند او باشی» (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۴۲۰). ایشان مؤمنان را به توکل بر خدا دعوت می کنند تا در آنان بی نیازی تحقق یابد. در این زمینه می فرماید: «هر کس به خدا توکل کند، کفایت شده و بی نیاز می شود» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۶۱۵).

۲-۲. منشأ طمع

با تحلیل آنچه در تعالیم اسلام درباره طمع گفته شده است، سه مورد عمده را می توان به عنوان ریشه های طمع معرفی کرد:

۱. گرایش و میل شدید به دنیا و مظاهر آن: براساس احادیث وارد شده، گرایش بیش از حد به دنیا باعث شعله ور شدن آتش طمع می شود. امیرالمؤمنین علی علیه السلام با تصریح به این حقیقت فرموده اند: «دنیا دوستی موجب طمع کاری می شود» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۳۴۸). با تأمل در پیامدهای دنیا طلبی و احادیث مرتبط، می توان علت وجود چنین ارتباطی را درک کرد. انسان شیفته دنیا هر چه از دنیا به





دست می‌آورد، بیشتر از آن را می‌خواهد و آن گونه که امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «دنيا مانند آب درياست که هر چه شخص تشنه از آن بیشتر بياشامد، تشنگی اش بیشتر می‌شود تا او را بکشد» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۱۳۶).

۲. عدم معرفت نفس و جلالت انسانی: معصومان علیهم السلام در سخنان روشن‌گر خود، نجات از هلاکت و نگون‌بختی را مخصوص کسانی دانسته‌اند که ارزش خود را بدانند (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۴۲۰). در روایات اسلامی، تأکید می‌شود که مؤمن نباید ذلت‌پذیر باشد، بلکه باید با در نظر گرفتن ارزش خود و عزت و جلالت نفسش، از امور پستی همچون طمع کردن و آرزوی دستیازی به داشته‌های دیگران پرهیزد (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۳۲۰).

۳. ضعف توکل و عدم شناخت حکمت و قدرت خدا: کسی که به خدا و حکمت و قدرت او باور داشته باشد، در پی یافتن رزق خود از مسیری دیگر بر نیامده و به دنبال دستیازی به داشته‌های دیگران نخواهد بود، بلکه چنانچه از امیرالمؤمنین علیه السلام نقل شده است، با توکل به خدا و امید انحصاری به او، همواره احساس بی‌نیازی از داشته‌های دیگران خواهد داشت (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۶۱۵).

در یک جمع‌بندی از فرازهای موجود در متون اسلامی درباره ریشه‌های طمع می‌توان گفت کسی که دچار ضعف شخصیتی و فاقد کمالات حقیقی انسانی است، به سبب شناخت نادرست از حقیقت دنیا، میل بیش از حد به آن پیدا می‌کند و با دیدن سرمایه و جلوه‌های مادی در دست دیگران، دل از کف می‌دهد و به سبب ضعف ایمان نمی‌تواند به حکمت و قدرت خدا اعتماد و باور حقیقی داشته باشد، ناگزیر در دام طمع آن‌ها گرفتار می‌شود.

۲-۳. آثار طمع و عاقبت طمع‌کاران

طمع تأثیری مخرب بر شخصیت انسان و پیامدهایی ناگوار در سرانجام اخروی او به بار می‌آورد؛ از این رو آثار سوء فراوانی برای طمع در تعالیم اسلامی بازگو شده است. براساس تعالیم اسلام، طمع سبب ذلت نفس و خودباختگی و خواری نزد مردم می‌شود.

از امیرالمؤمنین علی علیه السلام روایت شده است که «میوه طمع ذلت در دنیا و آخرت است» (نیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۳۲۸) و امام صادق علیه السلام فرموده اند: «چه زشت است برای مؤمن که رغبت و میلی داشته باشد که او را ذلیل می کند» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۳۲۰). کسی که به داشته های دیگران چشم دوخته و می خواهد به چیزهایی برسد که در دستان دیگران است، در دام خودفروشی، دین فروشی، مسامحه در برخوردها، سازش کاری و ضایع کردن حق و اهل آن گرفتار می شود و برای رسیدن به مطامع خود، حقیقتی را که یافته است، نادیده می گیرد یا اساساً چشم حقیقت بین خود را می بندد. چنین شخصی دیگر به دنبال تفکر و رسیدن به حقیقت نیست. شاید این همان فرموده رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله باشد که «طمع حکمت را از دل دانشمندان بیرون می کند» (پاینده، ۱۳۸۲، ص ۵۶۰). طمع عقل انسان را فریب می دهد و باعث می شود انسان راه صحیح در زندگی را گم کند. بنابراین بعید نیست که شخص طماع با زیرپا گذاشتن حدود و تکالیف شرعی خود، برای رسیدن به مطامع اقدام کند و در نگون بختی اخروی گرفتار آید. در همین راستا، روایتی از امام صادق علیه السلام نقل شده است که طمع را عامل خارج کننده ایمان از قلب معرفی کرده اند (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۳۲۰). پس با توجه به آنچه گذشت، ضعف ایمان طمع را به بار می آورد و اگر طمع درمان نشود می تواند همان ایمان ضعیف را نیز از بین ببرد. امام باقر علیه السلام در وصیت خود به جابر فرموده است: «با میراندن طمع، عزت را دریاب و با عزت یأس [از داشته های دیگران] ذلت طمع را از خود دفع نما» (حرانی، ۱۴۰۴ق، ص ۲۸۹).

از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله روایت شده است: «از لباس طمع بپرهیزید؛ زیرا طمع قلب را با شدت حرص می پوشاند و بر قلب مهر حب دنیا می کوبد و آن (طمع) کلید هر گناه و سرچشمه هر خطا و سبب از بین رفتن هر حسنه ای است» (حلی، ۱۴۰۷ق، ص ۳۱۳). براساس این روایت، طمع حرص و علاقه شدید به دنیا را در دل انسان زنده می کند و دنیا را محور خواسته های او قرار می دهد که ناگفته پیداست این حد از تمایل به دنیا چه سرانجامی را برای انسان رقم خواهد زد. چنین انسانی برای رسیدن به خواسته های دنیایی به گناهان و خطاها نیز تن می دهد و چنان عمل می کند که آثار کارهای خوب خود را





نیز از بین می‌برد. امیرالمؤمنین علیه السلام در این زمینه فرموده‌اند: هیچ چیز مانند طمع انسان را به فساد نمی‌کشانند» (قمی، ۱۴۱۴ق، ج ۵، ص ۳۳۳). بنابراین طمع منشأ همه بدی‌هاست و ازین بردن طمع در قلب، منشأ همه خوبی‌ها خواهد بود؛ ازاین‌رو امام سجاد علیه السلام فرمود: «تمام خیر را دیدم که در قطع طمع از داشته‌های مردم جمع شده است» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۱۴۸).

در جمع‌بندی آثار طمع در متون اسلامی، می‌توان آن‌ها را به دو دسته دنیوی و اخروی طبقه‌بندی کرد:

۱. آثار دنیوی طمع: ذلت نفس و خودباختگی و خواری نزد مردم، خودفروشی، مسامحه در برخوردها و سازش کاری و ضایع کردن حق و اهل آن، از دست دادن حکمت.

۲. آثار اخروی طمع: افزایش گناه و خطا، محو حسنات، دین‌فروشی، از دست دادن ایمان.

۲-۴. جایگاه طمع در منظومه تعالیم اسلام براساس تبیین شریعت اعمال

اسلام دینی دارای شریعت است و احکام شرعی متنوعی عرضه می‌کند و از مکلفان انتظار دارد تا برای رسیدن به نجات، علاوه بر ایمان، بدان‌ها عمل کنند. در سوره رعد آمده است: «آن‌ها که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، پاکیزه‌ترین [زندگی] و بهترین سرانجام‌ها نصیبشان است» (رعد، ۲۹). قرآن کریم از سویی در مقام اشاره به کسانی که توفیق کسب رضایت و مغفرت الهی و ورود به بهشت را پیدا می‌کنند، ۵۲ بار از تعبیر «الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» استفاده کرده است و از سوی دیگر درباره سرانجام عمل بد نیز در آیات پرشماری نظیر این آیه «و بدکاران در دوزخ‌اند» (انفطار، ۱۴)، برای «عمل»، دخالت مستقیمی در نجات قرار می‌دهد که نشان‌دهنده موضع صریح قرآن در این باره است (نک: بقره، ۲۵؛ نساء، ۵۷؛ مائده، ۹ و ...). باوجوداین، به تصریح برخی فقیهان همچون شهید ثانی، افعال جوانحی مانند «حسد» زمانی گناه شرعی به شمار می‌آیند که ظهور و بروز بیرونی پیدا کنند (عاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۱۴، ص ۱۸۴). برخی تعابیر در روایات نیز

می‌تواند در این راستا تفسیر شود؛ برای نمونه، «سه چیز است که پیغمبر و هر که کمتر از او است از آنها برکنار نیست: اندیشیدن دربارهٔ وسوسه در خلق، فال بد زدن، رشک بردن؛ با این حال، مؤمن از حسادت خود استفاده نمی‌کند» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ص ۱۰۸). برخی فقیهان نیز چنین افعال جوانحی را حتی بدون تظاهر بیرونی، گناه دانسته‌اند (نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۴۱، ص ۵۲). در هر صورت، براساس روایات مستفیض (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۸، ص ۵۶۹) در گناه بودن اوصاف و افعال جوانحی مانند طمع تردیدی نیست؛ زیرا افزون‌بر آنکه خود یک گناه اخلاقی است، منشأ بسیاری از گناهان شرعی نیز به شمار می‌آید؛ از این رو دین اسلام با تأکید فراوان، از مؤمنان می‌خواهد که از آن‌ها پرهیز کنند تا از آلودگی به گناهان مالی، جنسی و مانند آن، در امان بمانند. بنابراین طمع، خواه گناه شرعی باشد و خواه گناه اخلاقی، از آن رو که می‌تواند ریشه همه بدی‌ها باشد (حلی، ۱۴۰۷ق، ص ۳۱۳؛ قمی، ۱۴۱۴ق، ج ۵، ص ۳۳۳)، مورد مذمت شدید قرار گرفته و در فرازهای زیادی از متون مقدس اسلام از آن نهی شده است.

۳. طمع در متون مقدس مسیحی

طمع در دین مسیحیت نیز مطرح بوده و در کتاب مقدس دربارهٔ آن سخن گفته شده است. در این بخش، طمع در کتاب مقدس مسیحیان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۱. مذمت طمع و ستایش استغنا

ماهیت طمع در کتاب مقدس از دو جنبه مورد تأکید قرار گرفته است:

۱. جنبهٔ ردیلتی و ضدارزش بودن طمع.
 ۲. جنبهٔ مخالفت آن با روح مسیحیت یعنی محبت.
- درخصوص جنبهٔ اول، کتاب مقدس «طمع» را در ردیف گناهان و رذایلی همچون مکر، شهوت پرستی، چشم بد، کفر، غرور، جهالت (مرقس، ۷: ۲۲)، میگساری، فحاشی (اول قرن‌تین، ۶: ۱۰)، بدخویی، حسد، جدال، دزدی، شهادت دروغ، ظلم، بت پرستی، زنا و حتی قتل (رومان، ۱: ۲۹ و ۱۳: ۹؛ اول قرن‌تین، ۵: ۱۰؛ افسسیان، ۵: ۳؛ کولسیان، ۳: ۵) قرار داده است. بنابراین





«طمع» در گفتمان مسیحی رذیله‌ای اخلاقی به شمار می‌آید. طمع در انجیل مرقس، از جمله گناهان و آلودگی‌های درونی معرفی شده است که انسان را ناپاک می‌گرداند. در فرازهایی از این انجیل آمده است: «از درون دل انسان صادر می‌شود خیالات بد و زنا و فسق و قتل و دزدی و طمع و خباثت و مکر و شهوت پرستی و چشم بد و کفر و غرور و جهالت. تمامی این چیزهای بد از درون صادر می‌گردد و آدم را ناپاک می‌گرداند» (مرقس، ۷: ۲۱-۲۳). پولس در نامه خود به رومیان، با تأکید بر اینکه عدم انجام وظیفه انسان سبب روی گردانی خدا از او می‌شود، کارهای ناشایستی را نام می‌برد که حاصل این روی گردانی است. او می‌نویسد: «خدا ایشان را به ذهن مردود وا گذاشت تا کارهای ناشایسته بجا آورند. مملو از هر نوع ناراستی و شرارت و طمع و خباثت؛ پُر از حسد و قتل و جدال و مکر و بدخوبی؛ غمازان و غیبت کنندگان و دشمنان خدا و اهانت کنندگان و متکبران و لاف‌زنان و مُبَدِّعان شرّ و نامطیعان والدین؛ بی‌فهم و بی‌وفا و بی‌الفت و بی‌رحم» (رومیان، ۱: ۲۸-۳۱)؛ از این رو پولس علاوه بر اینکه خاطرنشان می‌کند که خود هرگز طمع در دل نداشته است (تسالونیکان، ۲: ۵)، از همگان می‌خواهد که طمع را اکیداً ترک کنند و از آنجا که طمع ماهیت پلید و خطرناکی دارد، مراقب باشند تا حتی سخن از آن نیز به میان نیاورند. او در نامه‌اش به افسسیان می‌نویسد: «اما زنا و هر ناپاکی و طمع در میان شما هرگز مذکور هم نشود، چنانکه مقدّسین را می‌شاید» (افسسیان، ۵: ۳). او وقتی از سوی خود، فرستادگانی برای دیگر مناطق می‌فرستد، از آنان انتظار دارد به برکت موعود توجه کنند و مزد واقعی خود را از خدا بطلبند، نه آنکه به اموال دیگران چشم بدوزند و برای به چنگ آوردن آن تلاش کنند. او در نامه دوم خود به قرنتیان می‌نویسد: «پس لازم دانستم که برادران را نصیحت کنم تا قبل از ما نزد شما آیند و برکت موعود شما را مهیّا سازند تا حاضر باشد، از راه برکت نه از راه طمع» (دوم قرنتیان، ۹: ۵). همان گونه که گفته شد، طمع در کتاب مقدس، صفتی مذموم و رذیله‌ای اخلاقی معرفی شده است و مؤمنان به شدت از آن نهی گردیده‌اند.

در خصوص جنبه دوم، ابتدا لازم است یادآوری شود که پولس آخرین شریعت را «شریعت ایمان»، و «محبت» را چکیده این شریعت معرفی کرده است. او شریعت موسی

(شریعت اعمال) را شریعتی کهنه و منسوخ، و شریعت ایمان را به عنوان شریعت جدید و معتبر معرفی نموده است (رومیان ۳: ۲۷ و ۲۸). پولس معتقد است عیسی به عنوان جسم خدا، با خون خود کفاره گناهان بشر شده و براساس آن، شریعت جدیدی را برای انسان به ارمغان آورده است. براساس شریعت جدید که «شریعت ایمان» نام دارد، انسان نه با «اعمال» خود، بلکه با «ایمان» به نجات می رسد. او این مژده را در نامه های خود تبیین می کند و می گوید آن را با رسولان بزرگ مسیحی همچون یعقوب، پطرس و یوحنا که به ستون های کلیسا معروف اند، در میان گذاشته است و آنان نیز پذیرفته اند که محتوای پیام انجیل پولس با محتوای پیام خودشان یکی است و اختلاف فقط در روش کارشان است (پالما، ۱۹۹۳م، ص ۹). اما آنچه در اینجا باید مورد توجه بیشتر باشد، آن است که او در نامه خود به غلاطیان، خلاصه شریعت ایمان را «محبت» معرفی می کند و می نویسد: «تمامی شریعت در یک کلمه کامل می شود یعنی در اینکه همسایه خود را چون خویشتن محبت نما» (غلاطیان ۵: ۱۴). اکنون می توان اهمیت آنچه را پولس درخصوص نهی از طمع می گوید بیشتر فهم کرد. پولس در نامه اش به رومیان توضیح می دهد که سبب نهی از طمع، قراردادن انسان در مسیر اصلی مسیحیت یعنی محبت است. او می نویسد: «مدیون احدی به چیزی مشوید جز به محبت نمودن با یکدیگر، زیرا کسی که دیگری را محبت نماید، شریعت را به جا آورده باشد. زیرا که زنا مکن، قتل مکن، دزدی مکن، شهادت دروغ مده، طمع مورز و هر حکمی دیگر که هست، همه شامل است در این کلام که همسایه خود را چون خود محبت نما (رومیان، ۱۳: ۹). به این ترتیب، حقیقت و ماهیت طمع نورزیدن، محبت کردن به هموعان و در واقع، حفظ ایمان است. از این رو در کتاب مقدس، از طمع به داشته های دیگران و دست درازی به آنها و هر گونه اقدام برای تصاحب نامشروع آنها، نهی شده است. مواردی که در نهی از طمع بدان ها تصریح شده است، می توان به خانه همسایه، زمین و مزرعه همسایه، زن همسایه، غلام همسایه، کنیز همسایه، حیوانات همسایه و هر چیزی که مال همسایه باشد، اشاره کرد (خروج، ۲۰: ۱۷؛ تثیبه، ۵: ۲۱؛ میکاه، ۲: ۲). در کتاب مقدس حتی از چشم داشتن به نقره و طلای بت ها و تمثال های بت پرستان نیز نهی شده است. در کتاب تثیبه آمده است: «و





تمثال‌های خدایان ایشان را به آتش بسوزانید، به نقره و طلایی که بر آنهاست، طمع مورز، و برای خود مگیر، مبادا از آنها به دام گرفتار شوی، چونکه نزد یهوه، خدای تو، مکروه است» (تثنیه ۷: ۲۵). در مقابل، استغناء و قناعت اوصافی شریف شمرده شده و در وصف قناعت و ضرورت آن در کتاب مقدس آمده است: «لیکن دینداری با قناعت سود عظیمی است. زیرا که در این دنیا هیچ نیاوردیم و واضح است که از آن هیچ نمی‌توانیم برد. پس اگر خوراک و پوشاک داریم، به آنها قانع خواهیم بود» (اول تیموتائوس، ۶: ۸-۷). البته رهبانیت و انزوا و ترک دنیا یک تکلیف عمومی در مسیحیت نیست و راهبان نه به‌عنوان یک تکلیف دینی، بلکه برای رسیدن به درجات بالای تقوا، زندگی مادی خود را رها می‌کردند و یک زندگی کاملاً روحانی و جدا از مظاهر و جلوه‌های رنگارنگ دنیایی برای خود تدارک می‌دیدند (بوش، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۷۵۲؛ پیترز، ۱۳۸۴، ج ۳، ص ۲۰۴)؛ هرچند انتظار می‌رود چنین شخصی که به دنیا پشت کرده است، کمتر به ردیلت طمع آلوده می‌شود و از نظر این دسته از مسیحیان، تمایل به انزوا از اجتماع و دنیاگریزی، ریشه در تعالیم حضرت عیسی علیه السلام دارد (متی ۱۹: ۲۱-۲۳؛ پیترز، ۱۳۸۴، ج ۳، ص ۲۰۳).

۲-۳. منشأ طمع

با تحلیل آنچه در تعالیم مسیحیت درباره طمع گفته شد، بی‌اعتمادی فرد به خدا و روی گردانی و غضب الهی را می‌توان به‌عنوان ریشه طمع معرفی کرد. کتاب مقدس «طمع» را همچون گناهانی دیگر، حاصل «غضب خدا» بر انسان‌هایی معرفی کرده است که ناراستی را پیشه خود کردند و هرچند خدا را شناختند، او را آن‌چنان‌که شایسته است، تمجید و شکر نکردند، بلکه در خیالات باطل خود غرق شده و دلشان تاریک گشته است (رومیان، ۱: ۱۸-۲۱). پولس تأکید می‌کند چون این انسان‌ها شأن خدا را تنزل داده و جلال خدای غیرفانی را به چیزی شبیه صورت انسان فانی، طیور، بهایم و حشرات تبدیل نمودند، خدا نیز ایشان را در شهوت دل‌هایشان به ناپاکی تسلیم فرمود تا خود را خوار سازند (رومیان، ۱: ۲۳-۲۴). در واقع، پولس منشأ گناهانی همچون طمع را عدم اعتماد

به خدا و علم او دانسته که موجب روی گردانی خدا از آن‌ها شده است؛ چون انسان‌ها به ذهن ناقص خود تکیه کرده‌اند و گمان می‌کنند خودشان حکمت دارند و می‌توانند منافع و مصالح خود را تشخیص دهند (رومیان، ۱: ۲۲)، خدا نیز آنان را به خودشان واگذارده و در نتیجه انسان‌ها در دام گناهان گرفتار شدند. پولس در نامه خود به رومیان می‌نویسد: «چون روا نداشتند که خدا را در دانش خود نگاه دارند، خدا ایشان را به ذهنی مردود واگذاشت تا کارهای ناشایسته به‌جا آورند. مملو از هر نوع ناراستی و شرارت و طمع و خباثت؛ پُر از حسد و قتل و جدال و مکر و بدخویی» (رومیان، ۱: ۲۸-۲۹).

۳-۳. آثار طمع و عاقبت طمع کاران

«شریعت عمل» در ادیانی همچون یهودیت و اسلام، در صدد است انسان‌ها را از طریق ایمان به خدا و عمل به شریعت او، با اصلاح باور و رفتار آن‌ها، به سعادت و نجات برساند (Braziller, 1962, p. 23; Murphy, 1997, p. 14؛ هیل و تورسون، ۲۰۰۱م، ص ۶۹۵)؛ اما در مسیحیت پولسی که شریعت اعمال جای خود را به شریعت ایمان داده است، از دست رفتن نجات را با این وضوح نمی‌توان از آثار و نتایج گناهان به شمار آورد؛ زیرا «عیسی مسیح» خدای متجسدی است که برای نجات بشر رنج کشید و مصلوب شد تا کفاره گناهان قبلی و بعدی او شود و انسان نه با عمل، بلکه با «ایمان» خود به نجات برسد. با وجود این، به‌رغم عقیده پروتستانی مبنی بر کفایت ایمان برای نجات و باور به اینکه نجات صرفاً حاصل «ایمان» است و عمل در آن دخالتی ندارد، در تفسیر کاتولیکی، علاوه بر ایمان، بر اعمال نیک، بهره‌مندی از فیض الهی و انجام آیین‌های کلیسایی نیز تأکید شده است. از این منظر، اعمال نیک نه تنها از نشانه ایمان، بلکه موجب تأثیرگذاری آن‌ها در برخورداری از بخشش عیسوی و رسیدن به نجات تلقی می‌شوند. بنابراین گناهان در این گفتمان نیز آثاری سوء به بار می‌آورند که بسیاری از آن‌ها تکوینی و طبیعی، و بخشی دیگر، مربوط به دین، ایمان و عاقبت فرد هستند. پولس در نامه اول خود به تیموتائوس آثار سوء طمع و دنیاطلبی را یادآوری می‌کند و می‌نویسد: «اما آنانی که می‌خواهند دولتمند شوند، گرفتار می‌شوند در تجربه و دام و انواع شهوات





بی‌فهم و مضّر که مردم را به تباهی و هلاکت غرق می‌سازند؛ زیرا که طمع ریشه همه بدی‌ها است، که بعضی چون در پی آن می‌کوشیدند، از ایمان گمراه گشته، خود را به اقسام دردها سفتند» (اول‌تیموتائوس، ۶: ۹-۱۰). پولس برای جلوگیری از آثار سوء طمع و گناهان دیگری که از آن سرچشمه می‌گیرند، همگان را به ترک مجالست با طمع‌کاران و گناهکاران امر می‌کند. او در نامه اول خود به قرنتیان می‌نویسد: «لکن الآن به شما می‌نویسم که اگر کسی که به برادر نامیده می‌شود، زانی یا طماع یا بت‌پرست یا فحاش یا می‌گسار یا ستمگر باشد، با چنین شخص معاشرت نکنید؛ بلکه غذا هم مخورید» (اول‌قرنتیان ۵: ۱۱). عبارات دیگری از کتاب مقدس نیز وجود دارد که سخن از لعنت به میان می‌آورند و مربوط به کسانی است که قلبشان به کلی با طمع آمیخته شده، مسیرشان را تغییر داده و آنان را به سمت گناهان و پلیدی‌ها کشانده است. این افراد در نامه دوم پطرس، چنین توصیف شده‌اند: «ابنای لعنت که قلب خود را برای طمع ریاضت داده‌اند» (دوم‌پطرس، ۲: ۱۴).

در کتاب ارمیا، طمع کاران مستوجب خشم و مجازات الهی دانسته شده‌اند. در این کتاب، علت هشدار به عذاب خدا را چنین بیان می‌کند: «چونکه جمیع ایشان چه خُرد و چه بزرگ، پر از طمع شده‌اند» (ارمیا، ۶: ۱۳). در انجیل لوقا، مؤمنان از طمع نهی می‌شوند و به آنان گوشزد می‌شود که طمع‌ورزی و مال زیاد در دنیا نمی‌تواند حیات حقیقی آنان را رقم بزند. در این کتاب آمده است: «پس بدیشان گفت: زنه‌ار از طمع پرهیزید؛ زیرا اگرچه اموال کسی زیاد شود، حیات او از اموالش نیست» (لوقا، ۱۲: ۱۵). علاوه بر این، پولس هشدار می‌دهد که طمع‌کاران از حیات حقیقی در فرجام عالم نیز محروم خواهند شد. در نامه اول او به قرنتیان تصریح شده است که طمع‌کاران وارث ملکوت خدا نخواهند شد و از حکومت پربرکت خدا در فرجام عالم حظ و بهره‌ای نمی‌برند (اول‌قرنتیان، ۶: ۱۰). در این نامه، طمع‌کاران چنان پلید شمرده می‌شوند که مؤمنان باید به کلی معاشرت خود را با آنان ترک کنند. در این نامه آمده است: «لکن نه مطلقاً با زانیان این جهان یا طمع‌کاران و یا ستمکاران یا بت‌پرستان، که در این صورت می‌باید از دنیا بیرون شوید» (اول‌قرنتیان، ۵: ۱۰).



در کتاب ارمیا، مجازات‌هایی برای طماعان بیان شده (ارمیا، ۸: ۱۰) و عاقبت بدی برای آنان تشریح شده است (ارمیا، ۵۱: ۱۳). در کتاب یعقوب، با یادآوری این نکته که طمع با اطاعت خدا ناسازگار است، تبیین می‌شود که به همین دلیل، در آن برکتی وجود ندارد و باوجود آنکه طماع فراوان به دنبال دنیا می‌رود، اما سرمایه‌ای برایش انباشته نمی‌شود (یعقوب، ۴: ۲). پولس اما در نامه اول خود به تسالونیکیان هشدار می‌دهد که اگر کسی از روی طمع به داشته‌های برادر خود دست دراز کند، مستوجب انتقام الهی می‌شود (اول تسالونیکیان، ۴: ۶). او در نامه به کولسیان نیز به مؤمنان هشدار می‌دهد که از طمع بپرهیزند تا مشمول غضب الهی نشوند. او می‌نویسد: «چون مسیح که زندگی ما است ظاهر شود، آنگاه شما هم با وی در جلال ظاهر خواهید شد. پس اعضای خود را که بر زمین است مقتول سازید، زنا و ناپاکی و هوی و هوس و شهوت قبیح و طمع که بت پرستی است که به سبب این‌ها غضب خدا بر ابنای معصیت وارد می‌آید (کولسیان، ۳: ۴-۶).

بنابراین در جمع‌بندی آثار طمع در متون مسیحی، می‌توان آن‌ها را در دو دسته آثار مربوط به دنیای فرد و آثار مربوط به دین، ایمان و عاقبت او طبقه‌بندی کرد.

۱. آثار دنیوی طمع: خارج شدن برکت از مال فرد و انباشته نشدن سرمایه، ترک معاشرت مؤمنان با او (به توصیه دین).

۲. آثار طمع مربوط به دین و عاقبت انسان: گرفتارشدن در دام انواع شهوات و غرق شدن در تباهی و هلاکت، مستوجب خشم و انتقام و مجازات الهی شدن، مشمول لعنت خدا شدن، محرومیت از حیات حقیقی در فرجام عالم و وارث ملکوت خدا نشدن.

۳-۴. جایگاه طمع در منظومه تعالیم مسیحیت براساس تبیین شریعت ایمان در متون

مقدس

از نگاه مسیحیان، هدف شریعت اعمال انجام اعمال نیک و دوری از زشتی‌ها و رسیدن به عدالت و پاکی است. دین دارای شریعت اعمال درصدد است انسان را از طریق عمل به آنچه خدا بدان دستور داده است، به پاکی و عادل‌شدگی نزد خدا



برساند و از این طریق، او را نجات دهد (هیل و تورسون، ۲۰۰۱م، ص ۶۹۵)، اما از نگاه پولس، این راه خوبی برای رسیدن به نجات نیست. او تعلیم می‌دهد انسان با رفتن به سراغ شریعت می‌فهمد که خود قادر نیست با اعمال ناقصش، گنااهش را جبران کند، بلکه خدا باید به او توجه کند و او را از مهلکه گناه نجات دهد. انسان برای رسیدن به نجات، محتاج فیض خدا است. پولس با استناد به اینکه شریعت موجب غرور، عداوت، جدایی، غضب و لعنت خدا می‌شود - که منظور از آن، جدایی از خدا (پالما، ۱۹۹۳م، ص ۱۸) یا همان مرگ روحانی است - (هیل و تورسون، ۲۰۰۱م، ص ۹۳۸)، تأکید می‌کند که شریعت نمی‌تواند راه خوبی برای رسیدن به عادل‌شمردگی باشد (تثنیه ۲۷: ۲۶؛ افسسیان ۲: ۹-۱۴).

باوجوداین، پولس شریعت را بی‌فایده نمی‌داند (Constable, 2009, p. 44). او فایده شریعت را در این می‌داند که نشانه‌ای بر ضعف انسان است (غلاطیان ۳: ۱۹) و ازاین‌جهت، آگاهی‌بخش، بیدارکننده از خواب غفلت و فراهم‌کننده افزایش فیض است (رومیان ۲: ۱۸، ۵: ۲۰). همچنین از نظر او، هرچند نجات با ایمان است، اما انجام شریعت (شریعت اعمال) ضروری به ایمان و نجات نمی‌زند (کونگ، ۱۳۸۴، ص ۶۳) و تنها باید مراقب بود که نجات را فقط در ایمان دانست و نباید برای اعمال و شریعت، نقش مستقلى در نجات قائل شد (اول‌تیموتائوس ۱: ۸ و ۹؛ رومیان ۱۱: ۵-۶ و ۱۴: ۲-۴). در همین راستا، او با گناه‌دانستن اعمال زشت، در یکی از نامه‌های خود تأکید می‌کند که اگرچه عمل در نجات دخلی ندارد، مسیحی واقعی نباید به خود اجازه گناه بدهد:

پس چه گوئیم؟ آیا گناه بکنیم از آن رو که زیر شریعت نیستیم بلکه زیر فیض؟ حاشا! آیا نمی‌دانید که اگر خویشان را به بندگی کسی تسلیم کرده، او را اطاعت نمایید، شما آن کس را که او را اطاعت می‌کنید بنده هستید؟! خواه گناه را برای مرگ، خواه اطاعت را برای عدالت. اما شکر خدا را که هرچند غلامان گناه می‌بودید لیکن الآن از دل مطیع آن صورت تعلیم گریده‌اید که به آن سپرده شده‌اید. و از گناه آزاد شده غلامان عدالت گشته‌اید (رومیان ۶: ۱۵-۱۸).

پولس تلاش می‌کند به مسیحیان بفهماند که اگرچه همه چیز برای مسیحیان جایز است، چون برای امور فراتری آفریده شده‌اند، نباید تن به گناه بدهند:

همه چیز برای من جایز است لکن هر چیز مفید نیست. همه چیز برای من رواست لیکن نمی‌گذارم که چیزی بر من تسلط یابد. خوراک برای شکم است و شکم برای خوراک؛ لکن خدا این و آن را فانی خواهد ساخت. اما جسم برای زنا نیست؛ بلکه برای سرور است و سرور برای جسم. و خدا سرور را بر خیزانید و ما را نیز به قوت خود خواهد بر خیزانید (اول‌قرن‌تیا ن ۶: ۱۲-۱۴).

بنابراین اگر بخواهیم جایگاه طمع در شریعت ایمان را بشناسیم، باید به این تعالیم پولس توجه کنیم که می‌گوید: «گناه بر شما سلطنت نخواهد کرد چونکه زیر شریعت نیستید، بلکه زیر فیض» (رومیان ۵: ۱۲-۱۴). او طمع را در شمار گناهانی معرفی می‌کند که سبب می‌شود فاعل آن میراثی در ملکوت مسیح نداشته و مستوجب غضب خدا باشد. او می‌گوید: «زیرا این را یقین می‌دانید که هیچ زانی یا ناپاک یا طماع که بت پرست باشد، میراثی در ملکوت مسیح و خدا ندارد. هیچ کس شما را به سخنان باطل فریب ندهد؛ زیرا که به سبب این‌ها غضب خدا بر ابنای معصیت نازل می‌شود. پس با ایشان شریک مباشید» (افسیان ۵: ۷-۵).

پولس گاه پا را فراتر می‌گذارد و این اعتقاد را اظهار می‌کند که هر کس می‌خواهد به نجات برسد، باید عمل صالح انجام دهد و اعمال زشت و ناپسند را کنار بگذارد و در این حقیقت، میان کسی که معتقد به شریعت است، یا کسی که معتقد به دین بدون شریعت است (مسیحی)، یا کسی که اصلاً دینی ندارد، فرقی وجود ندارد (رومیان ۲: ۱۲-۱۶). او در جایی با تأیید حسابرسی براساس اعمال در فرجام عالم می‌نویسد: «و به سبب قساوت و دل ناتوبه کار خود غضب را ذخیره می‌کنی برای خود در روز غضب و ظهور داوری عادلۀ خدا که به هر کس بر حسب اعمالش جزا خواهد داد» (رومیان ۲: ۶). بنابراین در فقرات بسیاری، پولس با نهی از ارتکاب اعمال زشتی چون زنا، طمع، بت پرستی، ناسزا، می‌گساری و ظلم (کولسیان ۳: ۵-۹؛ اول‌قرن‌تیا ن ۵: ۱ و ۲؛ عبرانیان ۱۲: ۱۶)، مسیحیان را به مجازات (اول‌تسالونیکیان ۵: ۱۴ و ۱۵) و ترک مجالست با آنان (اول‌قرن‌تیا ن ۵: ۱۱)، احتراز از هر گونه بدی و انجام عمل نیک توصیه می‌کند (اول‌تسالونیکیان ۵: ۲۱ و ۲۲). او در تأیید و تمجید از شریعت اعمال می‌نویسد: «پس چه گوییم؟ آیا شریعت گناه است؟ حاشا! بلکه





گناه را جز به شریعت ندانستیم. زیرا که شهوت را نمی دانستیم، اگر شریعت نمی گفت که، طمع مورز. لکن گناه از حکم فرصت جسته، هر قسم طمع را در من پدید آورد، زیرا بدون شریعت گناه مرده است» (رومیان، ۷: ۷-۸).

نتیجه گیری

طمع به عنوان یکی از رذایل خبیثه و اخلاقیات ناپسند که حقیقت آن چشم داشتن به داشته های دیگران است (در مقابل استغناء)، در متون مقدس اسلام و مسیحیت مطرح و از آن نهی شده است. براساس تعالیم اسلام و مسیحیت، طمع در سطوح و جلوه های مختلفش، از قبیل طمع به مال مردم، طمع به زنان نامحرم، طمع به مقام ها و حقوق خاص اجتماعی و مانند آن، منفی و مورث بدبختی دنیا و آخرت است. ماهیت منفی طمع در اسلام از سه جنبه تشریح شده است: جنبه رذیلتی و ضدارزش بودن طمع، جنبه بیماری بودن آن از نظر روحی و روانی و همچنین جنبه ناسازگاری آن با روح اسلام که همانا تسلیم و توکل است. این امر در مسیحیت به نحو دیگری تشریح گردیده است: جنبه رذیلتی و ضدارزش بودن طمع و جنبه مخالفت آن با روح مسیحیت یعنی محبت. هر دو دین تشریح خوبی از ماهیت طمع ارائه کرده اند و در اسلام، به جنبه اقناعی مذموم بودن آن نیز توجه شده است.

درخصوص منشأ طمع، از تعالیم اسلام مواردی همچون دنیاخواهی، در نظر نگرفتن شأن و جلالت نفس، و ضعف شناخت و توکل بر خدا را می توان به عنوان ریشه های طمع معرفی کرد. مسیحیت نیز طمع را حاصل بی اعتمادی فرد به خدا و روی گردانی و غضب الهی معرفی کرده است. بنابراین در هر دو دین، عنصر عدم شناخت و توجه صحیح به خدا به عنوان ریشه طمع دانسته شده است. علاوه بر این، اسلام عدم توجه صحیح به دنیا و جلالت نفس آدمی را نیز به عنوان ریشه طمع برجسته می کند. هر دو دین، هشدارهای قابل توجهی درباره آثار سوء طمع را در تعالیم خود جای داده اند که در دو دسته آثار دنیوی و آثار اخروی قرار می گیرند. مواردی چون ذلت نفس و خودباختگی و خواری نزد مردم، خودفروشی، مسامحه در برخوردها، سازش کاری و



ضایع کردن حق و اهل آن، و از دست دادن حکمت، از آثار دنیوی طمع و مواردی چون افزایش گناه و خطا، محو حسنات، دین فروشی، از دست دادن ایمان و در نهایت نگون‌بختی، از آثار اخروی‌اش هستند. مسیحیت نیز درباره آثار سوء طمع هشدار می‌دهد که همه آن‌ها در دو دسته آثار مربوط به دنیای فرد و آثار مربوط به دین، ایمان و عاقبت او قرار می‌گیرند. آثار دنیوی یادشده در متون مقدس مسیحی، شامل خارج شدن برکت از مال فرد و انباشته نشدن سرمایه و ترک معاشرت مؤمنان با او (به توصیه دین) و آثار مربوط به دین و عاقبت انسان، شامل گرفتار شدن در دام انواع شهوات و غرق شدن در تباهی و هلاکت، مستوجب خشم و انتقام و مجازات الهی شدن، مشمول لعنت خدا شدن، و محرومیت از حیات حقیقی در فرجام عالم و وارث ملکوت خدا نشدن می‌شود. همچنین جالب است که هر دو دین، این هشدار مهم را داده‌اند که طمع می‌تواند منشأ همه بدی‌ها باشد.

درباره جنبه شرعی طمع توجه به شریعت اعمال و ایمان لازم است. اسلام دارای شریعت اعمال و مسیحیت دارای شریعت ایمان (نفی شریعت اعمال) است؛ اما از آنجا که طمع به خودی خود فعل جوارحی نیست و از امور درونی و باطنی است، برخی فقیهان اسلامی معتقدند گناه است و از نظر برخی دیگر، افعال جوارحی این چنینی، به خودی خود حرمت شرعی ندارند و حاصل آن‌ها اگر از جهت حق‌الله یا حق‌الناس، گناه تعریف شده‌ای در مجموعه احکام شریعت اسلام باشد، حرام خواهند بود. در مسیحیت نیز اگرچه شریعت اعمال به شریعت ایمان مبدل شده است، دست کم در تفسیر کاتولیکی، عمل نشانه ایمان است و به همراه آن در عاقبت فرد و رسیدن به ملکوت خدا تأثیرگذار است. بنابراین طمع به اجمال در هر دو دین، حرمت دارد و با عبارات اکید و هشدارهای جدی، درباره رذالت ماهیت و آثار سوء آن روشن‌گری شده است.

بنابراین متون مقدس هر دو دین، ظرفیت‌های قابل توجهی در تبیین ماهیت پلید طمع، تحلیل و تبیین منشأ آن، آثار و فرجام سوء آن و در نهایت، نهی‌های شدید و اکید اخلاقی و شرعی دارند که با قرار گرفتن در نظام تربیتی و اخلاقی این دو دین، می‌توانند تأثیر به‌سزایی در دوری مؤمنان از این رذیله اخلاقی و حالت نفسانی خطرناک

داشته باشند.

فهرست منابع

* قرآن کریم

** کتاب مقدس. (۲۰۰۲م). لندن: انتشارات ایلام.

ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۳۶۲). الخصال (مصحح: علی اکبر غفاری، ج ۱، ۲). قم: جامعه مدرسین.

ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴ق). لسان العرب. بیروت: دار صادر.

بوش، ریچارد. (۱۳۷۴). جهان مذهبی (مترجم: عبدالرحیم گواهی، ج ۲). تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

پالما، آنتونی. (۱۹۹۳م). بررسی رساله‌های پولس به غلاطیان و رومیان (مترجم: آرمان رشدی). بی جا: کلیسای جماعت ربانی آموزشگاه کتاب مقدس.

پاینده، ابوالقاسم. (۱۳۸۲). نهج الفصاحه. تهران: دنیای دانش.

پیترز، اف. ئی. (۱۳۸۴). یهودیت، مسیحیت و اسلام (مترجم: حسین توفیقی، ج ۳). قم: مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب.

تیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد. (۱۴۱۰ق). غرر الحکم و درر الکلم (محقق و مصحح: سید مهدی رجائی). قم: دار الکتاب اسلامی.

تیکل، فیلیس، ای. (۱۴۰۳). طمع (مترجم: نسترن ظهیری). تهران: انتشارات ققنوس.

جعفر بن محمد. (۱۴۰۰ق). مصباح الشریعه. بیروت: اعلمی.

حسنی حمیدآبادی، مهناز؛ یزدان‌پناه، مهرعلی؛ و جهانیان، سوزان. (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی رویکرد قرآن کریم و مثنوی معنوی به حرص و طمع. سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)، ۱۳(۵۸)، صص ۹۳-۱۱۴.

حرانی، ابن شعبه حسن بن علی. (۱۴۰۴ق). تحف العقول (مصحح: علی اکبر غفاری). قم: جامعه مدرسین.





- حر عاملی، محمد بن حسن. (۱۴۰۹ق). وسائل الشیعه (ج ۸). قم: مؤسسه آل البيت.
- حلی، ابن فهد احمد بن محمد. (۱۴۰۷ق). عدّه الداعی و نجاح الساعی (مصحح: احمد موحّدی قمی، ج ۵). قم: دار الکتب الاسلامی.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۴۹). لغت نامه دهخدا. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- سپاهیان، محمد امین. (۱۳۹۶). بررسی حرص از منظر قرآن کریم و روایات. مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، ۳(۲/۲)، صص ۷۱-۹۳.
- شفیعی، زینب؛ رضائی، فاطمه. (۱۴۰۳). طمع، رؤیا و باور؛ جامعه‌شناسی اقتصادی بازاریابی شبکه‌ای. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۴(۲)، صص ۱۹۳-۲۱۸.
- طباطبایی، سید محمد حسین. (۱۴۱۷ق). المیزان فی تفسیر القرآن (ج ۸، ۲۰). قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- عاملی (شهید ثانی)، زین الدین بن علی. (۱۴۱۴ق). مسالک الافهام فی تنقیح شرائع الإسلام (ج ۱۴، چاپ دوم). قم: مؤسسه النشر الاسلامی.
- عسکری، حسن بن عبدالله. (۱۴۰۰ق). الفروق فی اللغة. بیروت: دار الآفاق الجدیده.
- فراهیدی، خلیل بن احمد. (۱۴۱۰ق). کتاب العین. قم: انتشارات هجرت.
- فرزام، زهرا؛ مهدوی، محمدرضا. (۱۳۹۶). واژه‌شناسی طمع از منظر قرآن و روایات. دانشنامه علوم قرآن و حدیث، ۴(۸)، صص ۷۹-۹۰.
- قرشی، سید علی اکبر. (۱۳۷۱). قاموس قرآن. تهران: دار الکتب الاسلامیه.
- قمی، عباس. (۱۴۱۴ق). سفینه البحار (ج ۵). قم: اسوه.
- کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷ق). الکافی (مصحح: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، ج ۱، ۲). تهران: دار الکتب الاسلامیه.
- کونگ، هانس. (۱۳۸۴). تاریخ کلیسای کاتولیک (مترجم: حسن قنبری). قم: مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب.
- مجلسی، محمد باقر. (۱۴۰۳ق). بحار الأنوار (مصححان: ابراهیم میانجی، محمد باقر بهبودی، ج ۶۹، ۷۰). بیروت: دار إحياء التراث العربی.

مصطفوی، حسن. (۱۳۶۰). التحقیق فی کلمات القرآن الکریم (ج ۲، ۷). تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

نجفی، محمدحسن. (۱۴۰۴ق). جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام (مصححان: علی آخوندی و عباس قوچانی، ج ۴۱، چاپ هفتم). بیروت: دار إحياء التراث العربی.

موحدی، مهدی. (۱۳۹۷). ترس و طمع: دمیدن در آتش شوک‌های تورمی. تأملات رشد، ۴(۲)، صص ۸۱-۱۱۴.

نراقی، ملا احمد. (۱۳۸۶). معراج السعاده (چاپ چهارم). قم: انتشارات قائم آل محمد.

هیل، توماس؛ تورسون، استیفان. (۲۰۰۱م). تفسیر کاربردی عهد جدید (مترجمان: آرمان رشدی و فریبرز خندانی). بی‌جا: بی‌نا.

Constable, T. L. (2009). Notes on Romans. In: *Tom Constable's Expository Notes on the Bible*. Dallas: Dallas Theological Seminary.

Braziller, G. (1962). Judaism. in: *Great Religions of Modern Man*. New York: George Braziller.

Murphy-O'connor, J. (1997). *Paul: A Critical Life*. London: Oxford University Press

